

Гуманітарні і правові засади академічної культури у вищих закладах освіти

Тетяна Бикова

доктор філологічних наук, професор,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: t.v.bykova@udu.edu.ua,
ORCID: 0000-0002- 8028-3535

Сучасні реалії життя все більше змушують суспільство задуматися над роллю і значенням академічної культури у освітньому і науковому середовищі. Адже саме вона є водночас першопричиною і результатом модернізації вищої освіти і передбачає своїми засобами формування свідомого і активного члена академічної спільноти. Знання основ академічної культури сприяє формуванню відповідальності студента за якість свого навчання, свої рішення та дії, а найголовніше – засвоєння основних знань щодо відповідального та ефективного проведення власних наукових досліджень.

Саме поняття «академічна культура» науковцями трактується по-різному. Як завжди все пов'язано із труднощами перекладу, коли одне поняття перекладається на іншу мову різними визначеннями. Звідси і виникає синонімічний ряд: академічна культура – академічна доброчесність – академічна порядність – академічна чесність. Однак всі визначення понять об'єднані навколо аргументації і прив'язки академічної культури до вищої школи. Уперше у науковий обіг термін-англійське *academic integrity* було введено Бухарестською декларацією з етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі (2 – 5 вересня 2004 р.). У документі зазначені основні чесноти академічної культури: чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність [1]. В одному із розділів «Академічна доброчесність і соціальна відповідальність наукових досліджень» зазначено, що «необхідно поважати і дотримуватися основоположних принципів дослідницької діяльності, якими є інтелектуальна свобода і соціальна відповідальність. ... Ці два принципи не суперечать одне одному, а навпаки, сприяють взаємному посиленню. При цьому і окремі дослідники, і дослідницькі групи несуть моральну відповідальність не тільки за дослідницькі процеси – за вибір тем і методів дослідження, за доброчесність дослідницької роботи, а й за результати досліджень. Дослідники повинні прийняти етичні стандарти, що регулюють їх науково-дослідну діяльність, і суворо дотримуватися них» [1].

Українським законодавством термінологія академічної культури була закріплена в Законі України «Про освіту» у 2017 р. затвердженим визначенням поняття «академічна доброчесність», засвідчивши її відповідно до норм статті 42 як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових творчих досягнень» [2]. Крім того у Законі було затверджено основні вимоги для дотримання академічної

доброчесності педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та здобувачами освіти, визначено види порушень академічної доброчесності, форми та види академічної відповідальності. Також основні положення щодо поняття академічної доброчесності знайшли своє продовження у іншому законі, який стосується вже вищої освіти – Законі України «Про вищу освіту» (2019 р.). Тобто наша країна як справжня демократична держава засвоює європейські цінності, знання і досвід. В університетському середовищі положення цих законів використовуються на практиці, що виявляє себе в активному закріпленні вимог щодо академічної доброчесності всіх учасників освітнього і наукового середовища в університетських розпорядженнях, шляхом внесення змін у статuti навчальних закладів, коли основні правила і норми академічної доброчесності закріплюються у внутрішній академічній документації.

Якщо у законодавстві із поняттям маємо цілком стале визначення, то у навчальній і науковій літературі досі дослідники не надали перевагу одному визначенню поняття академічної культури або доброчесності (визначенню і характеристиці поняття «академічна культура», її складові присвячені дослідження Г. Хоружого, В. Ромакіна, О. Кравченко, В. Астахової, О. Семенов, І. Пак). Виходячи із міркувань науковців, вважаємо за необхідне встановити саме синонімічні рівні зв'язки між цими поняттями, а також використовувати на практиці найбільш точне визначення поняття академічної культури: «це сукупність моделей поведінки, які здобуваються в академічному просторі в процесі адаптації до зовнішнього соціокультурного середовища, внутрішньої інтеграції та розділяються більшістю представників академічного середовища. Вона є складною композицією важливих цінностей і принципів, норм, традицій, способів діяльності, які апріорі приймаються частиною чи усією академічною спільнотою, а формування та відтворення основних її принципів пов'язане не тільки саме з університетським середовищем, а й інститутом вищої освіти взагалі» [3, с. 326].

Незважаючи на різноманітність підходів до поняття, розмірковувань про складові академічної культури, зазначимо на науковому компетентнісному підході і потенціалі, сформованому в рамках Державного стандарту базової освіти. Це дасть можливість розпочати трансформування знаннєвої складової у площину культурного освоєння отриманої інформації.

Отже, у межах засвоєння основних положень академічної культури ціннісним є не тільки розуміння змісту понять «культура», «доброчесність», «інтелектуальна власність», «академічний плагіат», а й розуміння здобувачами освіти основ формування культури наукової комунікації, спілкування в освітньо-науковому середовищі та правил підготовки наукових текстів. Важливим у процесі роботи над науковим дослідженням є дотримання норм, правил поведінки у конкретній ситуації, пов'язаній із інтелектуальною власністю, а це безпосередньо є предметом дослідження у сфері академічної культури.

Ключові слова: академічна культура; академічна доброчесність; заклади вищої освіти.

Список використаних джерел

1. *The Bucharest Declaration concerning Ethical Values and Principles for Higher Education in the Europe Region*. URL:<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03797720500083922>.
2. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL:<http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
3. Пак І. Академічна культура: деякі аспекти соціологічної інтерпретації. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2017. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». Вип. 39. С. 323 – 326.